

Rino Zonneveld

Dit is waar ik woon

Een streek met een vlak gecultiveerd landschap op het schiereiland Noord-Holland tussen Noordzee en Zuiderzee[1]. Langs de Noordzeekust liggen kilometers lange stranden van het fijnste zand. Hier komen badgasten uit Hollandse en Duitse steden op vakantie. In de zomer krioelt het van toeristen en alle kustplaatsen zijn stampvol.

In de winter kom je hier en in het land achter de duinen bijna geen mens tegen. Ik ben verliefd op dit verstilde landschap waar mijn hart bij vele hotspots een sprongetje maakt. Het landschap oogt niet spectaculair; het verbergt. Er zijn weelderige, groene weiden; er ligt een spiegel van een veenmeer; er zijn kilometers brede duinen. In de kustdorpen staan nog enkele karakteristieke schelphuisjes van lui die tuinder en schelpenvisser tegelijk waren. Mogelijk staat er nog een schelpenkar.

Hier en daar duiken burchten of ruïnes uit de late middeleeuwen op. De burchten aan de westzijde van het Oer-IJ liggen ongeveer een Germaanse leuga[2] van elkaar. In de burchten verbleven vanaf 1250 de heren en ridders van het gravengeslacht Van Egmond met welluidende namen als Jan met de Bellen of Berwout. Het is nog een raadsel wie de heren van Castricum en Heemskerk waren. Af en toe beloop ik de Castricumse ruïne Kronenburg en sta diep in de droge slotgracht waardoor het land horizonloos wordt. Rest het geluid van een hemel met grutto's.

Drie kerken van tufsteen liggen in het Oer-IJ-gebied: de Willibrorduskerk van Heiloo uit de twaalfde eeuw[3], Velsen met de Engelmunduskerk uit tweede

helft 12e eeuw en Castricum met de Pancratiuskerk eveneens uit de twaalfde eeuw. Daarmee de oudste (!) gebouwen van Noord- en Zuid-Holland.

Rond de kerk was een dingstal of dingstoel[4], een herberg en een kerkhof. Nabije opgravingen leveren in Castricum vondsten uit de Late IJzertijd, Inheems-Romeinse tijd, vroege middeleeuwen en een gaaf ruiterspoor uit de volle middeleeuwen. Wat kan ik mijmeren over het leven op de hoge delen in het Oer-IJ en in de buurtschappen.

Oostelijk van de duinenrij liggen op strandwallen de geesten met akkers en tussen de wallen de wat drassiger strandvlakten met weiden. De strandwallen met haar lange noord-zuid gelegen lintdorpen lagen bezaaid met door heggen omgeven akkertjes ter beschutting tegen de schrale winden. Op de akkers stond groente en later kwam de bloembollenteelt. De strandvlakten bevatten resten van diepe krekens die het brakke oer-ij-estuarium voedden met het zachte veenwater.

Oost van het Oer-IJ lagen metershoge veenkussens die afwaterden in het Oer-IJ. Langs de krekens werd gewoond op de grens zoet en zout. De dotterbloem is een kenmerkend plantje voor mijn lievelingsgebied. Sommige veenstromen als Stierop[5] en Zaan zijn bewaard gebleven. Andere krekens liggen op het landschap in plaats van erin. Het veen is zo ingeklonken dat de zandige kreekbodem boven het landschap uit komt.

DE ZAAN

Van Uitgeest tot Amsterdam ligt langs de zoete Zaan een lint van windmolens. De molens, waarmee onder andere olie werd geperst, meel werd gemalen, hout werd gezaagd, water werd gepompt, zijn de bakermat van de West-Europese industrie. Cornelis Corneliszoon uit Uitgeest bedacht de houtzaagmolen. Tussen de molens staan nu pakhuizen en fabrieken die voedsel produceren. Monumenten van industrieel erfgoed op loopafstand.

West van de Zaanstreek glinsteren de lange vaarten in de gloed van de laagstaande zon. Een gele trein suist vanuit Amsterdam het Oer-IJ-gebied binnen. Het riet langs de vaart wuift. Zaanstreek is één van de mooiste industriegebieden in Holland omdat monumentale gebouwen zo veel historie ademen.

Het is zinloos reistips te geven omdat je niet voor een enkel gebouw of losse attractie komt: het geheel telt. In de zomer flaneren langs de Zaan. Op een lange schemeravond in een kano door de venen peddelen met rondom de weidevogels als kieviten, grutto's en scholeksters werkend aan een nest of hun jongen beschermend; een fuut met een jong op de rug; een paar hazen. In de

winter als het vriest schaats je over natuurijs op brede wateringën tussen het gele riet waar kleine ijsklokjes aan hangen te klepelen. Wil je doorwarmen dan zoek je een koek-en-zopie of bezoek je één van de vele musea zoals Zaanse Schans, Molenmuseum of Honig Breethuis.

HOLLAND OP ZIJN SMALST

Het smalle stuk land tussen Oer-IJ en kust is van militair strategisch belang geweest tot de uitvinding van het vliegtuig. Op het smalste deel is het Oer-IJ in de 19e eeuw door het Noordzeekanaal met de Noordzee verbonden. De grootste sluizen van Europa houden het zoute water tegen en laten enorme containerschepen en cruiseschepen door tot de havens bij Amsterdam-Centrum. Op mijn tiende stond ik bij de sluizen te kijken naar de grote schepen die uit de grote wereldzeeën het kleine Holland binnenvoeren. Ik vroeg matchboxes[6] aan de zeelui en spaarde vele landen in een album. Bij deze sluizen is een enorme staalindustrie ontstaan. Een bron van inkomsten en een prachtige arbeidsplek voor de voormalige schelpenvissers en tuinders. Vanuit de havenplaats IJmuiden zijn de witte dampen van de koeltorens altijd goed voor een sfeerfoto. Twee lange pieren van basalt en beton steken de Noordzee in. Het zijn unieke wandelpaden waar je kunt uitwaaien of je zeilende geliefde kunt uitzwaaien.

BUITENVERBLIJVEN

Je bent niet in het Oer-IJ-gebied geweest als je niet de buitens hebt bezocht. Rijke Amsterdamse kooplieden bouwden op de zandige droge westoever van het Oer-IJ hun buitenverblijven met tuinen naar Engels of Frans ontwerp. Oases in dit gebied tussen Haarlem en Beverwijk zoals Akerendam, Scheybeeck, Beeckzangh en Beeckestijn liggen als een parelketting west van Amsterdam op de droge, zandige voet der duinen.

In het lage gebied rond Amsterdam ligt een werelderfgoed genaamd de Stelling van Amsterdam: een supergracht rond de stad die in tijden van oorlogsdreiging vol water werd gezet. Op schootsafstand liggen vele forten die de vijand moesten weerhouden van het innemen van Amsterdam. In het Oer-IJ gebied liggen de forten Benoorden Spaarndam, Zuidwijkermeer, Bij Velsen, Aan de Sint Aagtendijk, Bij Veldhuis, Aan den Ham, Bij Krommeniedijk en het forteiland IJmuiden. Toen de Stelling af was werd het vliegtuig uitgevonden en daarmee was het verdedigende project zonder betekenis.

DIJKEN EN DAMMEN

Langs de Oer-IJ-bedding van ca 500 voor Christus liggen in noord-zuid richting middeleeuwse dijken waar je haar altijd wappert in de wind als je erover fietst. Eindeloos lijkt je door het Oer-IJ te slingeren over een 12e tot 15e eeuwse dijkpad, zoals de Sint Aagtendijk, Koogdijk, Zierendijk en de Assendelver Zeedijk.

Sommige dammen liggen tussen de oudste en jongere strandwallen om het opdringende water uit het laatmiddeleeuwse Oer-IJ tegen te houden. De Maer- of Korendijk, de Zanddijk, de Limmerdam en de minidijkjes om de geesten te beschermen. Noordelijke stormwinden in de Zuiderzee konden vloedveroorzaken die via het Oer-IJ landerijen overspoelden. De Zuiderzee stond destijds in open verbinding met het Oer-IJ. In de grote waterlopen die van belang waren voor de scheepvaart bouwde men schutsluizen.

KENNEMERLAND, LAND VAN DE GEULEN

In oude geschriften uit rond 1000 na Christus heet het gebied tussen Alkmaar en Haarlem en van de strandwallen tot de Noordzeekust al Kennemerland of Kinhem. Etymologie leert dat een Friese verkleinvorm van keen 'geul, kreek in buitengronden' betekent. Kennemerland de bakermat van de Hollandse graven en heren van weleer. Rijke historie, prachtige diverse natuurgebieden, nog veel verborgen archeologie. Trots op waar ik woon.

[1] Zuiderzee bestaat nu uit IJsselmeer, Markermeer en Randmeren

[2] Leuga is ongeveer 2200 meter

[3] En geheel verwoest in 1573

[4] Plaats waar recht werd gesproken

[5] Strup is Deens voor dorpje 10-12e eeuw

[6] luciferdoosjes